

PENSAMENT CRISTIÀ I ÈTICA

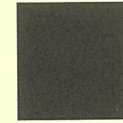
Mn. Gaspar Mora i Bartrés

Penelitian ini bertujuan untuk

PENSAMENT CRISTIÀ

Pensament cristià i ètica

PENSAMENT CRISTIÀ I ÈTICA

Mn. Gaspar Mora

Lliçó inaugural de l'Institut de Recerca i Estudis Religiosos (IREL)

curs 1994-1995

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Introducció

És clar que la relació entre cristianisme i ètica no és pacífica. Ja l'enunciat del tema evoca una sèrie de qüestions i de malestars. Serà bo ara de recordar-ne alguns per tal que la nostra reflexió no es quedi en un simple joc d'idees i respongui al que preocupa a tothom, àdhuc potser al que ens ha portat avui aquí. D'entrada cal distingir entre qüestions més estrictament morals, plantejades per la mateixa ètica cristiana, i d'altres bàsicament eclesiològiques, que posen sobre la taula problemes morals però que tenen al darrera el tema de l'Església i del seu estatut en el món actual.

Entre aquestes darreres qüestions, una de les més vives és la del paper de l'Església en el nostre món èticament plural. L'Església, com tot grup humà, té dret a creure el que vulgui i a viure com li sembli bé. També, com tot grup humà, té dret a parlar i a justificar les seves posicions ètiques. Doncs bé, és clar que quan l'Església parla de temes morals acostuma a despertar reaccions vives. En general no solen ser reaccions contràries al contingut del que diu, sinó més aviat reticències davant d'una institució precisament perquè sembla reàcia al pluralisme moral i que presenta les seves posicions ètiques com a definitives i imposades. Aquí hi ha una qüestió eclesiològica seriosa: quin és el lloc de la paraula ètica eclesial en el nostre món plural i pluralista.

© 1995, de l'autor

Edita: Institut d'Estudis Ilerdencs
Pl. Catedral s/n
25002 LLEIDA
tel. 973/ 271500
fax. 973/ 274538

Impressió: A. G. Molino, SL - Mollerussa
ISBN: 84-87029-66-3
Dipòsit Legal: L-671-1995

Hi ha un altre tema eclesiològic, aquest a nivell intern. Dins l'Església hi ha també reticències davant l'exclusivitat del Magisteri en temes morals. Sembla que els polítics cristians, els treballadors cristians, els casats cristians haurien de tenir una paraula qualificada dins l'Església a l'hora d'elaborar un pensament ètic cristià en el camp polític, en el camp social, en el camp familiar. També aquesta és una qüestió eclesiològica no senzilla.

Evoquem, ara, algunes qüestions més estrictament morals. Quin és l'estatut de la moral en el conjunt de la fe cristiana? ¿Tenen la mateixa importància les paraules de Jesús sobre l'amor i la pobresa, i les matisacions morals sobre les relacions sexuals pre-matrimonials o sobre les veritats a mitges o sobre la manera escandalosa de vestir? ¿Com cal resoldre la inevitable tensió entre la veritat moral objectiva i les actituds subjectives, sempre variants però les úniques que tenim a les nostres mans?

Naturalment, no puc parlar de tot. Crec, però, que moltes d'aquestes qüestions tenen, com a mínim, un terreny comú, i és l'àmbit cultural en el qual vivim i que produeix aquests plantejaments. Parlaré d'això. En una primera part intentaré resumir la situació en la qual es troba avui el pensament moral cristià i en una segona proposaré algunes aportacions.

I - La situació actual del pensament ètic teològic

Som fills d'una crisi. Entendre-la és fer un pas de gegant en l'adequada manera de viure-la o almenys de fer-hi front. La crisi va consistir en el trontollament d'una evidència posseïda pacíficament dins l'àmbit eclesial. Aquesta evidència tenia una formulació més global: la indiscutible unitat de la veritat cristiana. Dins d'aquest marc hi havia una altra evidència, formulada en l'expressió consagrada

teològicament: *de fide et moribus*. Fe i moral s'entenen tranquil·lament integrades en el conjunt cristià, formant part amb el mateix dret del gran paquet de la veritat del cristianisme. Aquesta unitat es va plasmar en l'esquema del Catecisme Romà, publicat després del Concili de Trento, igual com en el Catecisme de l'Església Catòlica, publicat després del Vaticà segon: primera part, el Credo, el que cal creure; segona part, els manaments, el que cal practicar.

Aquesta pacífica situació va ser revisada. En primer lloc ho fou des de fora, per la modernitat i els accents que la defineixen: la racionalitat, la llibertat, la secularitat, el pluralisme, en un àmbit decididament antropocèntric. La modernitat suposa la implantació de l'home com a mesura de tot en un clima de racionalitat i de llibertat, que va disparar tant la investigació i la ciència, com el procés d'alliberament de pobles, classes socials i persones individuals. I tot en un clima d'allunyament de la "fèrula" religiosa. El to messiànic de les llibertats modernes va tenir en l'ètica un dels seus camps més privilegiats: alliberar l'ètica de la imposició religiosa perquè pugui esdevenir veritablement humana. És la denúncia d'una ètica "heterònoma" i l'exigència d'una ètica "autònoma", de l'home i per a l'home.

Fent una mena de caricatura, que exagera els trets però que no els falsifica, podríem dir que la modernitat exigeix una ètica que tingui com a punt de partença l'home, com a punt d'arribada la vida veritablement humana, i com a contingut els valors i els drets humans. Aquesta ètica es presenta com a superació i denúncia de la moral religiosa acusada d'inhumana, que entenia, amb un punt de partença, Déu; un punt d'arribada, la vida eterna; i uns continguts, la llei i la voluntat de Déu.

La revisió d'aquella pacífica situació cristiana va venir també des de dins. La novetat del pensament modern no podia deixar de fer trontollar el terreny segur de la moral teològica. I no només de la

moral; tota la teologia va iniciar un camí de revisió i de reformulació que va portar fins al Concili Vaticà segon. Pel que fa al pensament ètic es poden individuar en aquest procés alguns passos importants:

1 - La recerca de fonamentació teològica.

Després del Concili de Trento la moral s'havia allunyat del pensament teològic. Això es degué, en part, a la pobresa del pensament teològic en general, propiciada per exigències pedagògiques i pastorals, i, en part, pel clima global de l'Església molt determinat per l'esforç de la contrareforma. El pensament ètic cristià es va anar configurant en un clima bàsicament legal i canònic, cosa que va originar un llenguatge legalista, minimalista, preocupat pel pecat. La gran tasca de la teologia moral en la segona meitat del XIX i en la primera del XX ha estat el retorn de la moral cristiana a la seva pàtria bíblico-teològica. S'ha viscut una mena de camí "de la llei a l'Evangelí", assumit i consagrat pel Vaticà II.

2 - La recerca de l'especificitat de la moral cristiana.

En el camí del pensament ètic cristià dins el conjunt del procés cultural general, la teologia moral ha anat trobant diversos desafiaments seriosos. Pel que fa al contingut, les qüestions més vives han estat fonamentalment aquestes: el tema de la guerra i la pau en el context dels desequilibris mundials, el tema de les noves tècniques en el camp biològic, i el tema de l'autonomia de la consciència individual en les seves decisions ètiques. Hi ha hagut, però, una discussió que ha anat a la mateixa arrel de la naturalesa de la moral cristiana i que s'ha plantejat sovint com la recerca de la seva especificitat. Aquesta qüestió recupera un tema eclesiològic avui especialment conflictiu i en posa de relleu la seva dimensió moral.

Diverses raons han exigut el plantejament del que se n'ha dit "l'especificitat" de la moral cristiana. La més important ha estat la

constatació del pluralisme moral i del fet que pràcticament totes les posicions morals cristianes, fins i tot les més entranyables, es poden trobar en d'altres projectes ètics no cristians. Hi han inclinat també les investigacions històriques, segons les quals molts dels elements de la moral cristiana han estat manlevats de fonts no evangèliques. I també ha tingut la seva influència l'esforç missioner de l'Església per promoure l'Evangelí enmig de les cultures més diverses i la necessitat d'alliberar el missatge cristià, també el moral, d'adherències no genuïnes.

Crec que no està prou encertat el mateix plantejament de la qüestió, però el debat, que es desenvolupà bàsicament en els anys 60 - 70, va tenir almenys dos efectes bons. Un va ser l'intent d'oferir una justificació teològica per al diàleg i la col.laboració amb altres grups humans no cristians en la nostra societat plural. I l'altre és el que aquí ens interessa: va portar la reflexió no a posicions sobre problemes concrets sinó a l'interior mateix de l'estatut teològic de la moral cristiana.

3 - L'Estatut de la moral cristiana: ètica de la fe o moral d'autonomia teònoma.

El debat originat per a la qüestió de l'"especificitat" va anar dibuixant dues posicions sobre el mateix estatut teològic de la moral cristiana que ara es formulen de manera directa, sobretot en l'àmbit alemany. Una tendència accentua més l'opció clara de la fe en Jesucrist i en Déu per entendre la seva llum i deduir-ne les exigències morals; l'ètica cristiana és una ètica de la fe. Una altra tendència posa més de relleu el caràcter racional de la moral evangèlica, la seva autonomia i vocació universal, tot i que és una autonomia que té el Déu vivent com a raó i sentit últims. Les diferències de posició són clares, tot i que probablement el misteri de la nova vida en l'Esperit de Jesucrist és sempre molt més gran i assumeix aspectes de l'una i de l'altra; és per això que n'he parlat com de "tendències" i "accents".

Fins aquí la situació actual. No s'ha arribat a un clima tranquil compartit per tothom. Encara continuen plantejats els dos interrogants fonamentals:

a. Un és el problema més intern: quin és l'estatut de la proposta ètica dins el conjunt del pensament teològic cristià.

La dimensió moral forma part essencial i constitutiva de l'experiència cristiana?, i si la resposta és afirmativa, ¿en quin sentit i per què? Aquest tema exigiria el plantejament del mateix llenguatge ètic i de la seva comprensió segons l'experiència evangèlica.

b. Un altre és el problema extern. Quin és l'estatut de la proposta moral cristiana en el conjunt dels projectes ètics humans?, el pensament cristià ¿promou realment el pluralisme, o potser tan sols el tolera com a fet social però no com a projecte humà de convivència?, la moral cristiana es presenta com a única?, com a criteri de discerniment?, rebutja tota altra ètica?, es pot distingir realment entre moral cristiana i moral humana?

II - Accents teològics importants

Les qüestions que avui planteja el pensament ètic cristià porten a temes teològics bàsics sobre el mateix cristianisme, que necessiten una reflexió aprofundida, atesa la radicalitat i la novetat dels plantejaments. Proposo tres accents que atenyen aspectes centrals del pensament cristià i que considero decisius en el tractament del tema ètic.

1 - Accent teològic. La tensió entre el fet dogmàtic i el seu sentit.

a. Plenitud inabastable del misteri.

La fe cristiana confessa un misteri en el qual hi estan implicats

Déu, l'home, tota la creació; nosaltres l'intentem entendre, expressar i viure, i ho aconseguim només a mitges. El misteri de Déu i de Jesucrist porta en ell mateix el seu propi sentit. Nosaltres l'expressem, però només és fidel aquella confessió que l'entén en el seu sentit real. No seria confessió de la fe la que digués: jo crec en Déu, que estima uns homes i n'odia uns altres; o bé: jo crec que Jesucrist ha ressuscitat, i això vol dir que els homes i no les dones estan cridats a ressuscitar amb ell. És a dir, es pot confessar el fet dogmàtic, Déu i Jesucrist, negant el veritable sentit del misteri; això no és realment confessar, sinó negar o potser blasfemar. Més encara; això per a l'Evangeli és tan important que moltes vegades l'Evangeli formula els dos pols (el fet dogmàtic i el seu sentit) com a disjuntiva, i aleshores subratlla precisament la confessió viva del sentit tot i acceptar la negació del fet, precisament perquè el misteri sigui realment confessat i viscut. Per al cristianisme l'amor de Déu i la mort i la resurrecció de Jesucrist són tan importants que la veritable adhesió de l'home a elles no és la confessió lingüística del fet dogmàtic sinó la confessió viva del seu sentit últim, total.

b. Els llenguatges diversos del "fet dogmàtic" i del "sentit".

Quan nosaltres diem el fet dogmàtic ho fem amb expressions "fàctiques": Déu existeix i estima; Jesucrist és el Fill de Déu; Jesucrist ha mort i ha ressuscitat. Ara bé, quan volem expressar el sentit que entra constitutivament en aquest fet, ho hem de fer amb frases descriptives, complicades, incompletes, àdhuc abstractes: "Déu és amor"; "Jesucrist coneixia, estimava i s'entregà totalment al Pare; i tot i ser Fill va aprendre en els sofriments què és obeir al Pare"; "elsentit de la mort i la resurrecció no és la derrota oblidada del fracassat sinó que només troba la vida el que la dona".

Sovint, el sentit l'expressem amb fórmules abstractes, axiològiques. Déu estima, Déu perdona; que significa Déu és amor, Déu és perdó; o bé, l'únic absolut és l'Amor i el Perdó perquè Déu

estima i perdona. El fet dogmàtic el confessa la boca, però el sentit, que entra constitutivament en la mateixa essència del misteri, el confessa tota la vida. Podem treure conseqüències, potser dures. L'experiència inefable que Jesús té del Pare no és adequadament distinta de l'experiència viva que té Francesc d'Assís de l'amor a tot i de la caducitat de tot; n'és una participació llunyana, mediocre, inacabada, però no adequadament distinta. Si això és així, es poden treure més conseqüències; també és adequadament distinta l'experiència viva - no només intel·lectual - que fa un home, qualsevol home, de l'amor, o el perdó, o la justícia, o la generositat, com a valor-en-si-absoluts, gratuïts, que valen per ells mateixos. És participació de l'experiència del sentit últim que és el Déu vivent, Absolut de l'Amor, el Perdó i la Vida, que definia Jesús de Natzaret.

2 - Accent antropològic. La tensió entre el cor de l'home, la seva consciència interna i la vida viscuda.

Per al qui coneix l'Evangeli, és clar que l'home creu i estima "en el seu cor". És fonamental copsar el sentit evangèlic del "cor" per entendre qüestions tan centrals en el cristianisme com la fe o l'amor; qüestions, no ho oblidem, que entren de ple en el tema moral. El sentit evangèlic del "cor" es fa especialment delicat i problemàtic perquè aquesta és una paraula que usem sovint en el nostre llenguatge i pot portar a l'engany. Quan l'Evangeli parla del "cor" no significa el mateix que en l'expressió "persona de bon cor"; ni tan sols s'identifica del tot amb la "intenció" interior d'una persona en el moment d'una decisió.

El cor és el mateix jo personal, allà on l'home pren realment les seves decisions, l'arrel de la seva vida lliure i responsable. El cor de l'home és el nucli més íntim de la seva persona, el lloc on cadascú decideix sobre els seus comportaments, és a dir, allà on l'home decideix l'orientació que dona a la seva vida, allà on l'home es fa ell

mateix. Ja es veu que és molt més personal i decisiu que el "bon cor" que pugui manifestar una persona; i es veu també que l'home es pot enganyar sobre ell mateix - sobre el seu cor - pensant que és i que viu d'una manera que no és la real. Però precisament no és l'engany el que val sinó la seva veritable realitat.

Hi ha dues maneres d'intentar conèixer quin és el cor d'una persona. Una manera és la seva consciència interna, la "paraula" que l'home pensa i diu sobre ell mateix. Són intents a través dels quals pretenem entendre'ns i dir-nos a nosaltres mateixos: "jo sóc acollidor", "jo vull estimar els altres", "jo confio en Déu". L'home es pot equivocar sobre ell mateix, àdhuc es pot equivocar molt. Hi ha sempre una tensió entre el que pensa d'ell mateix i el que realment és, és a dir, el que creu i estima. Aquesta tensió no és culpable, més aviat respon a la nostra manera de ser. Tota la vida és un intent d'arribar a conèixer-nos realment tal com som, però és un intent que no arriba a ser mai adequat.

Allà on apareix quin és realment el cor de l'home és la seva vida real. He dit que el cor és la mateixa persona; doncs bé, aquesta es manifesta pròpiament en la seva manera de viure.

La vida no enganya. Som el que realment som. Però també la vida real no reflecteix el cor d'una manera adequada. La vida està feta de múltiples decisions que anem prenent a mesura que vivim, algunes molt importants, altres no tant, altres ben intranscendents; i, el que és més important, unes decisions són molt fidels al que volem ser, altres més o menys allunyades, altres verament infidels. També hi ha tensió entre el "cor", el que realment és una persona, i el que viu; tensió, però, diferent de l'anterior.

Les decisions que anem prenent expressen cadascuna quin és el nostre cor, però no n'hi ha cap que l'expressi de manera adequada, total, globalitzadora, exhaustiva.

Solem entendre molt barroerament la realitat de cada persona, especialment quan parlem de la fe i de l'amor. Oblidem tota aquesta colla de tensions. Quan parlem de la fe accentuem massa la vessant intel·lectual; quan parlem de l'amor, l'emotiva.

És alligadora la paràbola de Mt. 21,28-31. Una persona no es defineix a ella mateixa ni pel que diu, ni pel que nega, ni pel que proposa; es defineix per allò que viu. I la seva vida real, tan múltiple i ambigua, reflecteix de manera molt complexa allò que realment ella és. Doncs bé, en aquest nucli de "tota ella" té lloc la seva fe i el seu amor. La superficialitat en aquests temes ha portat a una sèrie d'enganys lamentables, inhumans, infidels a l'Evangeli. Davant de Déu i dels altres, tothom - tant els cristians com els no cristians - creuen, estimen, són el que realment són en la seva vida.

3 - Accent salvífic. El misteri amagat en tota vida humana

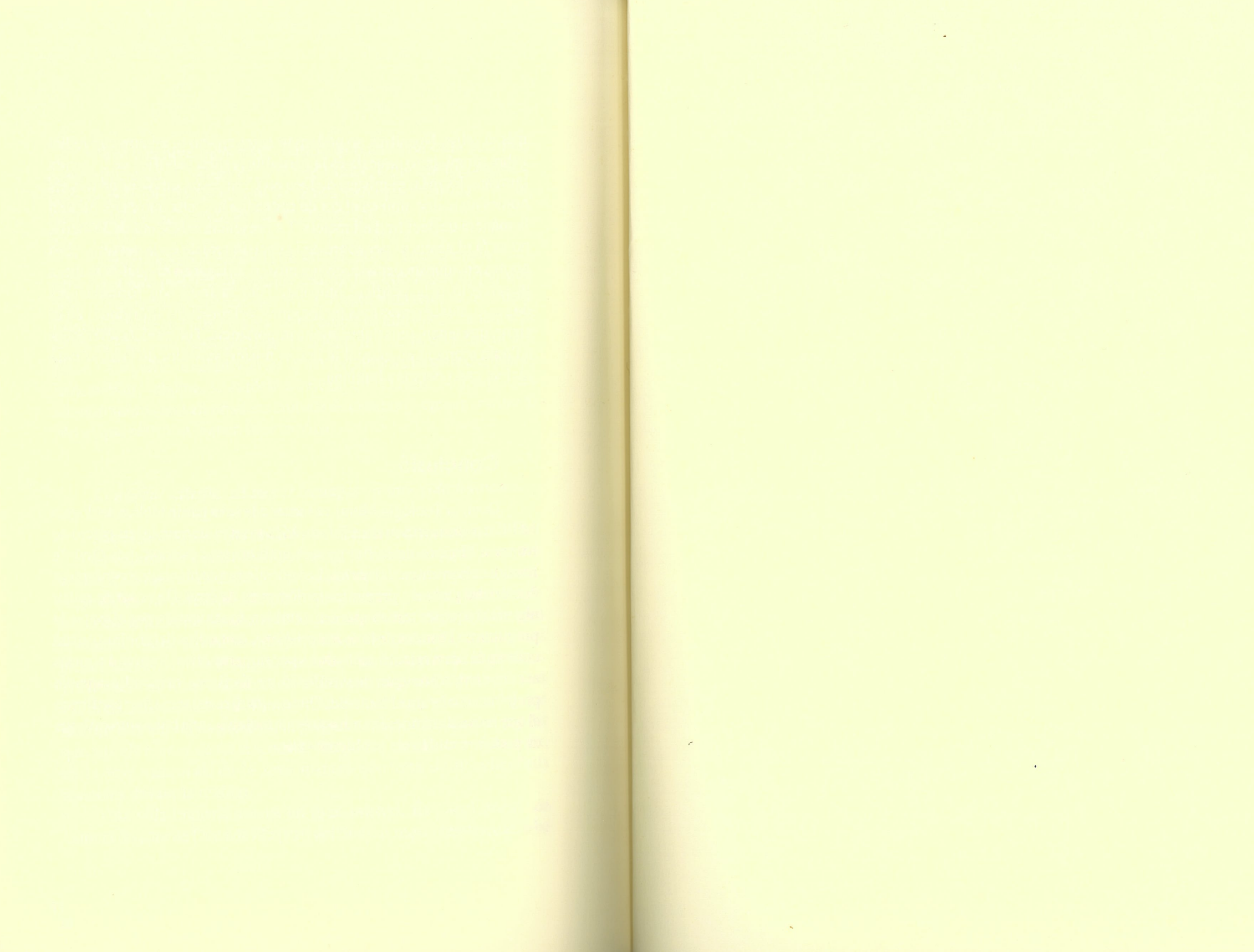
La paràbola del rei que crida els homes a les noces del seu fill (Mt 22,1ss) exposa de manera simple un gran misteri en els seus dos vessants: el misteri de Déu que crida i el dels homes que responen. Aquesta és la revelació simple i pregona de Jesús; Déu invita amorosament tots els homes, i tots els homes, de fet, responen a la seva invitació. Massa sovint la interpretació de la paràbola acaba en el primer accent i oblida el segon, que és extraordinàriament important. Tot home, a tot arreu del món i de la història, respon d'alguna manera a la crida de Déu, amb l'acolliment o amb el rebuig. A la llum del que hem dit fins ara cal respondre a la pregunta inevitable: com es pot dir que tots els homes de fet responen? Responen en el seu cor, és a dir, en la seva vida real, en la seva manera concreta de decidir d'ells mateixos davant la realitat.

Tota vida humana amaga un gran misteri. És l'acolliment de l'amor salvador de Déu i de l'Esperit del Senyor mort i ressuscitat, o bé

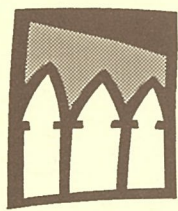
n'és el refús. Nosaltres no podem ni entendre-ho ni emetre cap judici sobre ningú, però aquesta és la veritable realitat salvífica de tota vida humana. És més; el misteri de Déu en Crist Jesús salvador de tots els homes no té lloc sinó en el cor de cada vida humana que es realitza en la manera de decidir d'ell mateix. La presència salvadora de Jesucrist no es fa ni abans ni per sobre de la decisió real de cada persona, sinó només en aquesta decisió, com a misteri amagat en el qual es realitza la salvació o la perdició humana. Tota la resta són formulacions dogmàtiques, expressions teològiques, celebracions litúrgiques en el signe, que tenen, sens dubte, molta importància. Tot, però, fa referència a l'únic moment en el qual té lloc el misteri salvador de Déu, la vida real de cada persona humana.

Conclusió

Quan la Teologia Moral va tornar a la seva pàtria bíblico-teològica no hi va trobar cap pau paradisiaca. Més aviat té sempre la temptació de tornar a l'Egipte de la llei perquè amb normes és molt més fàcil de resoldre els problemes morals. Les qüestions que planteja el pensament ètic cristià porten a preguntes teològiques de fons. He posat de relleu alguns d'aquests temes que em semblen fonamentals per afrontar la pregunta de l'estatut de la moral cristiana, tant a dins del conjunt cristià com en la seva relació amb altres pensaments ètics. Partint d'aquests accents cal començar una reflexió no fàcil per respondre aquella pregunta. No és ara el moment. Que en quedi constància, per confirmar el que ja és sabut; només amb una bona teologia i una bona antropologia es poden resoldre els problemes ètics.

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs

Fundació Pública de la Diputació de Lleida